

'Απ' άφορμή μιá μελέτη στην «Πνευματικ

Στό τελευταίο τεύχος του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» — αρ. 34 — 35 δημοσιεύεται μελέτη του κ. Α. Χριστοφίδη με τίτλο «Είναι ο κριτικός της τέχνης επιστήμονας;» Το θέμα αυτό μπορεί σαν τό κυριότερο επίπολαία, να φανεί ακαδημαϊκό, δευτερευούσης σημασίας. Έν τούτοις στην ουσία είναι θέμα, που έχει άμεση σχέση με τις αντίληψεις μας για την τέχνη, την προέλευση της και τον προορισμό της. Γι' αυτό και θ' ασχοληθούμε λίγο με τη μελέτη του κ. Χριστοφίδη.

Οι θέσεις του κ. Χριστοφίδη συνοψίζονται στα πιά κάτω: «Η κριτική της τέχνης δεν έχει επισημονικό χαρακτήρα γιατί δεν υπάρχουν «άντικειμενικά δεδομένα για την όμορφιά ή την αλήθεια όπως αυτή κινείται μέσα στα πλαίσια της ανθρώπινης ψυχής». «Η τέχνη είναι έξω από κανόνες, πέρα από κριτικές, πάνω από ντοκουμέντα...».

«Η όμορφιά και η αλήθεια στην τέχνη είναι άπροσδιόριστα κι' άσαφή κι' ασύλληπτα στοιχεία» κλπ κλπ. «Έτσι κατά τον κ. Χριστοφίδη τό μόνο, που απομένει, στον κριτικό είναι να εστοχάζεται δημιουργικά πάνω σ' έργα, που πλάθουν άλλοι και θ' απέχει τόσο από τον επιστήμονα όσο και ο καλλιτέχνης, που κρίνει».

Είναι φανερό τό τί θέλει να πεί ο άρθρογράφος της «Πνευματικής Κύπρου». Ξεκινώντας από την καθιερωμένη ιδεαλιστική θέση πως ο χώρος της τέχνης δεν υπόκειται σε κανένος είδους νομοτέλεια, δγάζει τό συμπέρασμα πως η τεχνοκριτική δεν μπορεί να διαδραματιστεί τό ρόλο του επιστημονικού έρευνητή.

Ποιός τότε ο σκοπός της ύπαρξης της τεχνοκριτικής; Σε τί χρειάζεται η τεχνοκριτική αν δεν μπορεί να κάνει τίποτα άλλο εκτός από τό να εκφράζει «στοχασμούς» πάνω σε έργα, που πλάθουν άλλοι; Δέν τοποθετούμε τότε την κριτική στο ρόλο του πάρεργου, που μπορεί να υπάρχει μπορεί και να μη υπάρχει μιá και κανένα άυτοτελή προορισμό δεν μπορεί να επιτελέσει;

«Η τεχνοκριτική είναι ένας καθ' όλα άυτοτελής τομέας στον πνευματικό χώρο — όπως ή θεωρία και ή ιστορία της τέχνης. «Η τεχνοκριτική δεν είναι μορφή τέχνης αυτή καθ' έαυτή, αν και ο κριτικός στην πορεία της εργασίας του είναι υποχρεωμένος ν' ακολουθήσει τον ίδιο δρόμο δημιουργίας, που ακολουθώσε και ο καλλιτέχνης που κρίνει. Ο κριτικός κρίνει στηριγμένος πάνω στις γνώσεις των νόμων, που υπάρχουν και δρουν μέσα στο χώρο της τέχνης. Γιατί υπάρχουν αντικειμενικά δεδομένα για την όμορφιά, και την αλήθεια; ~~Ποιός είναι ο σκοπός της ύπαρξης της τεχνοκριτικής; Σε τί χρειάζεται η τεχνοκριτική αν δεν μπορεί να κάνει τίποτα άλλο εκτός από τό να εκφράζει «στοχασμούς» πάνω σε έργα, που πλάθουν άλλοι; Δέν τοποθετούμε τότε την κριτική στο ρόλο του πάρεργου, που μπορεί να υπάρχει μπορεί και να μη υπάρχει μιá και κανένα άυτοτελή προορισμό δεν μπορεί να επιτελέσει;~~

«Η όμορφιά μέσα στον άνθρωπο — έχουμε υπ' όψη μας την αισθητική κατηγορία όμορφιά — δεν είναι τίποτα άλλο από άντανάκλαση της όμορφιάς σαν νομοτέλεια μέσα στον έξωτερικό κόσμο. Άλλώς δεν θα ήταν όμορφιά! Γιατί αν τό είδος αυτό είχε καθ' άρα άποκειμενικό χαρακτήρα τότε δεν θα μπορούσε να έχει τό χάρισμα του να διαδίδεται πλατείá και να προκαλεί αισθητική Ικανοποίηση.

«Η όμορφιά στη γενικότητα της βρίσκεται παντού όπου υπάρχει άρμονία και άρμονία υπάρχει εκεί όπου υπάρχει ύγεια και ζωνάνια, εκεί όπου υπάρχει τάση άνάτασης, όπου ή ζωή σφύζει και ξεδπλώνεται. Κι' αντίθετα τό άσχημο είναι ο αντίποδας, ή διάλυση της ζωής, ή άποσύνθεση της. Αυτό, Ισχύει και για τη φύση και για την κοινωνία, σε τελευταία άνάλυση όμως για τον άνθρωπο ή άνάλυση έχει κοινωνικό περιεχόμενο. Γιατί και ή φύση άκόμα, που μας περιβάλλει έχει «έξανθρωπιστεί». Και παντού υπάρχουν έργα, ανθρώπινα, που προκαλούν τό θαυμασμό και τη συγκίνηση, ανθρώπινες σχέσεις, άρμονομένες ή όχι.

«Ο καλλιτέχνης ~~είναι~~ αντικρύζει τά πάντα στη ζωή μέσα από τη συγκεκριμένη του κοινωνική θέση. Από τη στιγμή δε, που ή σύγχρονη κοινωνία είναι μιá κοινωνία χωρισμένη σε τάξεις, που συγκρούονται μεταξύ τους, από τη στιγμή, που μύρια μέσα χρησιμοποιούνται για ν' αντικάψουν την κοινωνική εξέλιξη και πλά

μας και τρίγυρω μας από δεκαετίες τώρα σωριάζονται άπειρά τά πώματα των ιδανικών που σκοτώνονται, των ελπίδων που τσαλαπατούνται, της όμορφιάς, που διασύρεται μέσα στη λάσπη είναι φυσικό πως και ή Όμορφιά άποκτά μύριες διαβαθμίσεις, μύριες διαφοροποιήσεις. Χωρίς όμως ποτέ να παύει από του να είναι άντανάκλαση της όμορφιάς μέσα στη φύση και την κοινωνία — άντανάκλαση πλέρια, είτε λειπή, είτε όρισμένες φορές παραμορφωμένη άνάλογα με τη θέση του καλλιτέχνη άπέναντι στη ζωή.

Τό ίδιο Ισχύει και για την αλήθεια, που δεν μπορεί ποτέ να είναι άποκειμενική. Γιατί άλοίμονο τότε αν υπήρχαν πολλές αλήθειες, άλοίμονο αν τό κάθε άτομο στην κοινωνία πρόβαλλε και μιá δική του αλήθεια. Θα κατανοούσαμε κάτι περισσότερο από βαβυλωνία και καμιά έλπίδα σω

Π. ΠΑΙΟΝΙΔΗ

τηρίας δεν θα υπήρχε. Γιατί δεν θα υπήρχε ούτε και διέξοδος μιá και αντικειμενικά δε, θα υπήρχε ή μιá αλήθεια που να άδηγήσει πιά πέρα.

«Η παραδοχή πως ή όμορφιά και ή αλήθεια στον κάθε καλλιτέχνη άποτελούν άντανάκλαση (μέσα από τό άτομικό πρίσμα) της όμορφιάς και της αλήθειας που υπάρχουν έξω στη ζωή, καθόλου δεν μειώνει την έλευθερία του καλλιτέχνη. Πραγματικά έλευθερος είναι ο δημιουργός εκείνος, που κατορθώνει να δγάλει μέσα από τό μεγάλο βιβλίο της ζωής την όμορφιά, που του χρειάζεται για να την έμφυσήσει στον μύθον του. Γιατί τότε είναι ακριβώς που τά φτερά γίνονται δυνατά και μπορούν να φτάσουν σε μεγάλα ύψη. Άλλώς υπάρχει και ο κίνδυνος ο καλλιτέχνης να καταστεί έρμαιο καθαρά προσωπικών άτομικών καταστάσεων και ή όμορφιά στα έργα του νάναι άναίμικη.

Φυσικά αυτές είναι μονάχα γενικές θέσεις για την όμορφιά, που θα μπορούσαν να υποστηριχτούν με την άνάλυση των κλασσικών έργων, όπου ή όμορφιά δρσκειται τόσο στη μορφή κι' άλλο τόσο και στο περιεχόμενο της στέ άπόγειο. Έδώ ύπαρχει πλήρης συνταύτιση των αντίληψεων του δημιουργού καλλιτέχνη για την όμορφιά με την όμορφιά μέσα στη ζωή.

Δέν είναι άντιμέτωπος στο κλασσικό έργο ο καλλιτέχνης με την πορεία της κοινωνικής εξέλιξης, με την άντικειμενική όμορφιά και αλήθεια, ούτε και περιορίζεται σε κανένα κόσμο αρνητική ρεφουσάσσης. Ο καλλιτέχνης εδώ έκπληρώνει στο άκέραιο τον προορισμό του: ~~ή όμορφιά και ή αλήθεια, που μέσα στην τέχνη διαδίδεται, συλλαμβάνει~~

12/7/63

ζο
λε
κε
νο
δε
π
γε
τε
εδ
τό
στ
κα

κρ
δύ
με
δι
τό
έρ
κε
τι
μι
σι
δ
κι
μ
ν
χ
έ
ό

π
π
έ
μ
ύ
τ
ω
σ
μ
λ
γ
π
τ

θ
π
ο
δ
δ
τ
ν
ν

ΑΔ 1.51

Τούς βαθύτερους κραδασμούς τῆς ζωῆς, ἐντοπίζει τὴν ὁμορφιά σ' ὅλες τῆς
τίς ἐκφράσεις, στίς ἡρωϊκῆς τῆς συγκρούσεις μὲ ὅλα ἐκεῖνα πού ἀποτελοῦν
ἄρνηση τῆς, βάζει τὸν ἑαυτό του σάν πρωτόπλασμα μέσα σ' ὅλον αὐτό τὸν
ὄργανό καὶ ξανασυνθέτει μὲ βάσει τούς νόμους τῆς ὁμορφιάς μιὰ "δεύτε-
ρη ζωὴ". Δίνοντας ἔτσι μὲ τὸ μέσο τῆς αἰσθητικῆς συγκίνησης γνώση τῆς
ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

Ποῦ εἶναι τώρα ὁ ρόλος τῆς κριτικῆς; Ἡ κριτικὴ ἔχει ὅλη τὴν δύναμή της
~~γιατί~~, γιατί κατέχει τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα τῶν νόμων, πού διέπουν
τὴν ὁμορφιά νὰ πεῖ πῶς τὸ Α ἢ τὸ Β ἔργο τέχνης εἶναι ἔργο δύναμης γιατί
σωστά ἀπεικονίζει τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, τίς ἰδέες τῆς, τὴν κίνηση καὶ
τίς συγκρούσεις τῆς. Ἡ κριτικὴ μπορεῖ νὰ αναλύει τὸ φέμα μέσα στοῦ
ἔργο τέχνης, μπορεῖ νὰ διακρίνει στὴν "ὁμορφιά" τοῦ καλλιτέχνη στοιχεῖα
ἀσχήμιας. Καὶ νὰ ἀναλύσει τὰ αἷτια, νὰ ἐπισημάνει τὴν ἀπόσταση πού χω-
ρίζει καλλιτέχνη καὶ ζωὴ, νὰ ἐπισημάνει τὸν βαθμὸ ἀξίας τῆς ὁμορφιάς
πού δίνει. καὶ τὸν βαθμὸ, φυσικά, αἰσθητικῆς ἀξίας τῶν ἰδίων ἔργων.

Ἡ κριτικὴ πηγαίνει ἐπίσης καὶ πιὸ πέρα νὰ ἀναλύσει τὰ διάφορα στοι-
χεῖα τοῦ ἔργου, τούς ~~χαρακτῆρες~~ ^{χαρακτῆρες} τοῦ ἔργου ^(ὅταν εἶναι μορφολογικὸ εἶδος), τὸ κατὰ πόσο οἱ ἐνέργειες τους
ἀκολουθοῦν τὸν ὁρόμο τῆς λογικῆς. Θὰ μιλήσει καὶ γιὰ ὅλα τὰ στοιχεῖα
τῆς μορφῆς τοῦ ἔργου, ἕνα ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι καὶ ὁ λόγος, γιὰ τὸ ἂν
χρησιμοποιοῦνται μὲ βάση τούς νόμους τῆς ὁμορφιάς καὶ. Ἐτσι ἀξιολογώντας
ἢ τεχνοκριτικὴ ἕνα ἔργο τέχνης, βάζοντας το στὴν πρέπουσα θέση μὲ κρι-
τήριο τὴν στάση του ἀπέναντι στὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀλήθεια ρίχνει γέφυρα
ἀνάμεσα στοῦ ἔργο καὶ τὸν λαό, βοηθᾷ τὸν καλλιτέχνη νὰ συνειδητοποιήσῃ
τὸν καλλιτεχνικό του προορισμό.

Εἶναι ὅλ' αὐτὰ μιὰ πάρεργη δουλειά; Δέν μιλοῦν ὅλ' αὐτὰ γιὰ τὴν
ἀνάγκη ὁ κριτικός νὰ εἶναι πᾶν ἀπ' ὅλα ἕνας καταρτισμένος ἐπιστήμονας ^{μὲ γνώσεις}
^{πού νὰ ἐξεκλεῖναι ἀπὸ τὴν θεωρία} ~~μὲ γνώσεις πού νὰ ἐπετείνονται ἀπὸ τὴν θεωρία~~ καὶ τὴν ἱστορία τῆς
τέχνης ὡς τὴν καινωμιολογία, οἰκονομολογία καὶ ψυχολογία, καὶ ταυτόχρονα
δέν ἀπαιτοῦν ^{ἐξ ἑαυτοῦ} ἀπὸ τὸν τεχνοκρίτη νὰ ἔχει καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐκείνη ἱκαν-
νότητα νὰ ἀναπλάθει τύπους, ἀτμόσφαιρα, καταστάσεις;

"Ἐτσι σάν κατακλείδα ὁ τεχνοκρίτης εἶναι ἐπιστήμονας πάνω ἀπ' ὅλα
μαζὶ ὅμως καὶ καλλιτέχνης. Σημασία πάντως δέν ἔχει ὁ ὀρισμός ὅσο ὁ κα-
θορισμός τοῦ ρόλου τοῦ κριτικοῦ. Γιὰ τίς κυριακῆς δέ συνθήκες ὅπου
τὰ πάντα στὸν πνευματικὸ χῶρο εἶναι καινούρια, τώρα πλάθονται, τώρα
πετοῦνε φτερά, εἶναι τεράστιας σημασίας ἢ σωστὴ τοποθέτηση τοῦ ρόλου τοῦ
τεχνοκρίτη.